

JOAN F. MIRA

“Som boníssima gent, els il·lustrats: racionals i evangèlics alhora. Però la major part del personal que ocupa aquesta esfera –gent del carrer, polítics i governants, clerecies diverses, militars amb graduació i sense– no es deixen il·lustrar, o els costa molt. La major part, abans i ara, veuen el món com l’han vist sempre: nosaltres i els altres, amics i enemics, i poques subtiletes més”

La percepció del món

Si alguna vegada ha estat fàcil o possible entendre el món, cosa ben dubtosa, ara certament no ho és. Normalment, la gent de qualsevol país, poble o tribu ha entès el món segons li'l presentava la jerarquia del lloc, doctrinal o política: el cap de la banda, el rei, el bisbe o el bruixot. Vull dir que la major part de la humanitat, al llarg dels mil·lenaris de la prehistòria i de la història, ha percebut la realitat global en termes pròxims: el meu poble i els veïns, la meua tribu i les tribus enemigues, nosaltres i tota la resta confusa i hostil. En general, això incloïa un component de metafísica aplicada, és a dir de religió, divinitats, privilegis i prodigis: els nostres déus ens protegeixen i, si els tractem com cal, ens ajudaran a esclafar els enemics. Jahvé guia el seu poble, obre la mar i la tanca damunt dels egipcis, atorga a Israel la terra promesa i recomana vivament expulsar o degollar els cananeus, filisteus i altra gentussa, abominables als ulls de l'Altíssim: llegiu els primers llibres de la Bíblia. *“La virgen del Pilar dice/ que no quiere ser francesa, / que quiere ser capitana/ de la tropa aragonesa”*: la cosa és del tot evident. Al·là és gran i, com sap tothom, arma i guia el braç dels seus creients en el dur enfrontament amb l'infidel. I l'emperador de la Xina tenia claríssim que el fill del cel era ell, que l'imperi xinès no era el centre del món sinó el món sencer, i que fora d'això tot era barbàrie escassament humana. Veure el món com, amb gran optimisme, hem procurat veure'l a partir de la il·lustració, és una novetat considerable: els il·lustrats, que som aquesta minoria d'origen europeu, i que encara sobrevivim amb molta voluntat, veiem el món com una esfera harmònicament repartida entre pobles, territoris, cultures, llengües, religions, etcètera, de la mateixa qualitat i dignitat. Som boníssima gent, els il·lustrats: racionals i evangèlics alhora. Però la major part del personal que ocupa aquesta esfera –gent del carrer, polítics i governants, clerecies diverses, militars amb graduació i sense– no es deixen il·lustrar, o els costa molt. La major part, abans i ara, veuen el món com l'han vist sempre: nosaltres i els altres, amics i enemics, i poques subtiletes més.

Si hi afegim encara –com és el cas d'Europa, de tot l'“occident” i, cada vegada més, de l'opinió pública d'arreu del planeta– un component substancial de tipus ideològic i estratègic, la percepció s'amplia i es simplifica, però en els mateixos termes: el món estarà dividit en germanòfils i aliadòfils a principis de segle, i després en feixistes i antifeixistes, prosoviètics i antisoviètics, imperialistes i antiimperialistes, bloc de l'est i bloc de l'oest, i algunes divisions més que es reduïen més o menys a les anteriors. I que, generalment, havien sorgit d'esdeveniments imprevisibles, aquesta és la ironia. Dos o tres anys abans de passar, ningú no esperava la revolució russa del 1917, ni la crisi del 1929, ni l'ascens de Hitler a Alemanya, ni la guerra mundial, ni la bomba atòmica. Ni que el 1945 l'imperi rus arribaria a Praga i a Berlín, ni la velocitat d'independència de les colònies africanes, ni la reunificació alemanya i el fulminant final de l'URSS. No ho podia preveure ningú i, en cada cas, la percepció del món va canviar en un instant: en dies, en setmanes, en pocs anys. De manera que, ara mateix, quan han passat coses igualment imprevisibles, i no sé si imprevisibles, ens hem quedat tots –dic tots, tothom: banquers, polítics, “experts” i públic en general– perfectament perplexos, com en cada vegada anterior. Els il·lustrats mirem el món, i no sabem com entendre'l. Ens fa por, sobretot, perquè és massa fàcil repetir els esquemes arcaics, tribals o moderns, els mateixos: el món som nosaltres i els altres, els amics i els enemics. I perquè si això és així, com ha estat sempre, ara qui són els enemics, qui són els altres?